

AINA MOLL

LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA I EL RECOBRAMENT DE LA IDENTITAT NACIONAL

La llengua és la senya d'identitat més clara —potser l'única— amb què els catalans som reconeguts i ens reconeixem nosaltres mateixos. Sense la llengua, no existiria la comunitat catalana, ja que la gran diversitat en el procés històric, social i econòmic i en les manifestacions religioses, folklòriques i de cultura popular en general, no constituiria un bagatge comú si no fos vehiculada per una única llengua, que ens ha configurat com a poble.

Aquesta configuració tingué lloc a l'edat mitjana, paral·lelament a la dels altres pobles d'Europa —entre els quals ocupàrem un lloc important. Però el règim feudal i les relacions de vassallatge, amb regnes que es feien i es desfeien com a patrimonis familiars, no implicaven la identificació llengua-nació-territori que es produí més tard —quan ja estàvem units sota una mateixa corona amb una altra nació, aleshores més forta— i que ha caracteritzat les estructures i les relacions entre els pobles a l'edat moderna.

El fet de no haver entrat a l'Europa dels estats amb personalitat pròpia ens ha privat dels referents simbòlics i culturals que permeteren la identificació estat = nació: llengua oficial, himne, bandera, i també la particular visió del món i de la prò-

pia història que dona el fet de viure dins un mateix marc jurídic i administratiu.

De fet, l'únic símbol cohesionador que ens ha quedat de la nostra edat d'or medieval, a part de la llengua, són les quatre barres de la casa reial d'Aragó, presents avui a les senyeres de tots els territoris de llengua catalana (en condicions, però, de clara inferioritat respecte de la bandera estatal, espanyola o francesa, i amb un complement diferenciador a les Illes Balears i a la Comunitat Valenciana). Els segadors, per exemple, no ha estat mai l'himne nacional de les Illes, ni l'Onze de Setembre diu res als mallorquins, ni els menorquins veuen en la diada mallorquina del 31 de desembre, que commemora la Conquesta de Jaume I, la seva pròpia diada. Quant al folklore, la sardana no té res a veure amb el ball de bot mallorquí —i prou que hi ha qui ho recorda constantment—, els castellers són cosa de Catalunya, la festa dels valencians són les falles, i la dels menorquins la de Sant Joan, de Ciutadella, etc.

En canvi, tots hem participat, al llarg de segles, dels referents estatals, presos d'una altra nació, que ens presenten com a part integrant d'una unitat diferenciada, anomenada Espanya, entre les altres unitats estatals que constitueixen Europa. No és d'estranyar, doncs, que la consciència d'identitat nacional, referida al conjunt dels Països Catalans, sigui inexistent.

El nostre cas no és únic. Europa n'és plena, d'estats plurinacionals en què la nació més forta ha imposat —per la força, o pel prestigi— els seus referents nacionals al conjunt de l'estat, i on les nacions minoritzades tenen dificultat a fer reconèixer, i a reconèixer elles mateixes, les seves senyes d'identitat. Però la llengua, amb tot el que ella comporta, és un fonament prou sòlid per a mantenir —desperta o adormida— la consciència de la personalitat diferenciada d'un poble. I a més és una senya clara, impossible d'amagar (tot i que sovint s'ha intentat), mentre que les altres passen sovint com a mostres d'una personalitat «nacional» estatal, rica en matisos. Per això, en totes les reivindicacions nacionals —reeixides o no— que s'han produït fins ara contra els estats plurinacionals unificats, i especialment en la nostra, la reivindicació lingüística hi ha tingut un paper de primer ordre.

Així i tot, la llengua és insuficient per a refer una nació, si no fa reviure aquesta consciència col·lectiva i la voluntat d'un futur compartit. Parlar de la recuperació de la identitat nacional vol dir, doncs, en primer lloc, voler recuperar plenament la llengua com a instrument normal d'expressió de la nostra

comunitat, i per això la normalització lingüística hi té un paper essencial. Però vol dir molt més: estendre la consciència generalitzada de pertinença a la comunitat catalana i la voluntat de mantenir-la en el futur; recobrar —i crear, si cal— els referents culturals inherents a la personalitat nacional, i fer que sigui reconeguda internacionalment.

Per aconseguir-ho, cal que el nostre procés estigui inserit dins el procés general de reconstrucció d'Europa, i que sapi-guem aprofitar els avantatges i evitar els perills que la nostra actual situació comporta.

L'Europa del segle XX no té res a veure amb les nacions formades a l'edat mitjana, ni amb els estats de l'edat moderna —formats o no a partir de les nacions medievals. És un mosaic d'estats sorgits de les dues guerres mundials, en què les fronteres polítiques no coincideixen gairebé mai amb les lingüístiques i s'han imposat en molts casos a uns pobles de personalitat ben definida, amb referents nacionals o estatals que semblaven inamovibles. Per això al nacionalisme històric de supervivència, de pobles que s'han resistit a una llarga uniformització estatal, com el basc i el català, s'ha afegit, sobretot als països de l'Est europeu, el d'altres pobles sotmesos recentment, que tenen molt viva la consciència de la seva identitat i en reclamen el reconeixement.

D'aquest mosaic ha de sorgir l'Europa del segle XXI, sens dubte diferent del projecte de l'Europa occidental, que tenia com a terme l'any màgic de 1992 i abans d'arribar-hi ha quedat obsolet, perquè el trasbals polític del bloc oriental ha tras-tocat el panorama mundial. Una Europa que només serà possible mitjançant la progressiva desaparició, o almenys la pèrdua absoluta de valor, de les fronteres estatals i l'establiment d'un sistema de relacions respectuós de la personalitat dels seus pobles, aconseguit pacíficament —la força destructiva de les armes actuals fa impossible resoldre res amb la guerra—, per la negociació entre els estats actualment existents.

En aquesta situació, reivindicar la independència dels països catalans és un voluntarisme romàntic minoritari, que no respon al sentiment popular català —els independentistes en parlen, però de fet no passen d'una vivència regional—, i que no seria mai acceptat a l'exterior —ni Espanya ni cap dels altres estats europeus no admetrien que s'aixequessin noves fronteres. Un voluntarisme que pot ser suïcida, si ens fa quedar al marge de la construcció de la nova Europa. En canvi, si descartem la utopia d'un estat independent, d'altra banda obso-

let, la nostra mancança secular es pot convertir en un gran avantatge, en un moment històric en què els estats són un des-torb.

Som, probablement, l'única nació sense estat amb una llengua prou forta i una capacitat creativa comparable a la de molts estats sobirans, i tenim un marc legal que ens permet recobrar la llengua, refer la consciència d'identitat col·lectiva i fer un projecte comú de futur, dins el marc d'una Europa dels pobles on les fronteres estatals siguin progressivament afeblides. L'estat de les autonomies inventat per la Constitució Espanyola, si s'arriba a fer realitat, pot ser el model d'estat plurinacional d'una Europa respectuosa de la personalitat de tots els seus pobles. I aquesta és, probablement, l'única oportunitat possible de protagonisme català i espanyol, en la construcció d'Europa.

Per a arribar-hi, cal evitar el greu perill de fragmentació que comporta el nostre marc legal actual, que amb la compartimentació administrativa de l'estat en disset comunitats —força artificials, en alguns casos— dificulta la presa de consciència de les que comparteixen llengua i identitat, i afavoreix la consolidació de falses consciències nacionals, basades en la interpretació de les particularitats de cada comunitat com a senyes d'identitat diferenciada.

És un perill que podria arribar a afectar la nació castellana, i que afecta clarament la nostra, gràcies a certes ambigüïtats dels textos legals i a la manipulació política de certs grups que aprofiten la desinformació imperant arreu sobre el tema. De cada vegada més, Catalunya és vista, des de dins i des de fora, com la nació catalana, i les Illes Balears i el País Valencià són, per a uns, mers apèndixs d'un estat uniforme castellà (les Illes són territorio MEC, per exemple) i, per als altres, projectes de nació d'àmbit autonòmic —que és una altra manera de mantenir la preponderància castellana. A Mallorca, el nacionalisme està de moda; tothom és nacionalista, però molt pocs es refereixen a la comunitat lingüística catalana; la majoria parla de nacionalisme sense al·ludir per a res Catalunya ni València, i fins i tot tenim una curiosa Unió d'Independents de Mallorca, que basa el seu nacionalisme [sic] en la defensa de «lo nostro» i l'anticatalanisme militant...

Hem de ser conscients que no hi ha identitat de Països Catalans possible, si no hi ha unitat lingüística, i que aquesta es troba encara amenaçada. I l'amenaça no ve només de l'oficialització del terme valencià ni de manipulacions externes, sinó

sobretot de la defensa excessiva de les modalitats locals, feta pels blaveros de València i els gonellistes de Mallorca, que la prenen com a bandera anticatalana, però també pels català-lightistes del Principat, que en nom de la naturalitat i del «català que ara es parla», bandegen dels seus llibres d'estil paraules vivíssimes a València i a les Illes, o pretenen doblar al català les pel·lícules fetes a València o a Mallorca. Aquests darrers no es proclamen enemics del català, ni ningú no pot considerar que ho siguin —al contrari, sovint són vistos com els seus millors defensors—, però precisament per això dificulten molt la unitat lingüística de la comunitat catalana, que és tant com dir el seu recobrament nacional.

En resum: la identitat catalana, tan sovint precària i amenaçada de desmembració, ha tingut sempre en la llengua el seu suport essencial, i continua tenint-l'hi avui. La normalització lingüística és, doncs, l'única via de recobrament de la identitat nacional, només practicable si som capaços de salvaguardar-ne la unitat. La normalització s'ha de fer paral·lelament en cada comunitat autònoma —perquè així ho estableixen els estatuts, però també perquè la manca de consciència col·lectiva ho fa necessari—, però integrada en un pla conjunt per mitjà dels acords culturals previstos a la Constitució i reclamats pels parlaments català i balear i pels sectors conscienciats de totes les terres catalanes. Ha de ser acceptada pels altres pobles de l'estat —i això exigeix l'acceptació real del marc constitucional vigent, tant per part nostra com dels altres; i, perquè sigui completa, cal que el Govern central la protegeixi, tal com ho estableix la Constitució, que n'afavoreixi la projecció exterior, i que tots plegats acceptem i presentem Espanya com a possible model plurinacional vàlid per a una Europa dels pobles, pròpia de l'edat postmoderna que ja hem iniciat.

Tot això és enormement difícil, però no tant com aconseguir i organitzar un estat propi, i té l'avantatge que per tractar de dur-ho a terme cal cercar acords, i no enfrontaments. Per això, al meu entendre, la tasca ineludible dels nacionalistes catalans en aquest moment històric es impulsar, a més de la nostra normalització, el pacte lingüístic —estatal primer, europeu més tard— que ho faci possible. Sóc conscient que el meu punt de vista, que ja vaig exposar fa prop de quatre anys a les Segones Jornades sobre El nacionalisme català a la fi del segle XX, serà molt difícilment acceptat pel nacionalisme català pro-independentista, i més encara pel nacionalisme cen-

tralista espanyol i per la gran massa no conscienciada dels Països Catalans. Però estic convençuda que és l'únic projecte que no és incompatible amb la realitat catalana i espanyola actual, i que ens pot conduir a una Europa dels pobles on el conjunt de la comunitat catalana vegi reconeguda la seva personalitat. Per això hi insistesc, una vegada més.

REVISTA DE CATALUNYA

*Fundada per Antoni Rovira i Virgili
Dirigida per Max Cahner*

Direcció general
de Política Lingüística
BIBLIOTECA

Núm. 49

NOVA ETAPA. FEBRER DE 1991